

Constantin Bărbulescu, *România Medicilor. Medici, țărani și igiena rurală de la 1860 la 1910*, Editura Humanitas, București, 2015, 356 p.

Constantin Bărbulescu este absolvent al Facultății de Istorie și Filozofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, unde în prezent este conferențiar universitar. Acesta a obținut titlul de doctor în istorie, la aceeași facultate, în 2005 iar în anul 2011 a obținut încă două titluri de doctor, unul în sociologie (la SNSPA), iar celălalt în antropologie și etnologie (la Universitatea din Perugia).

Lucrarea este o cercetare de imagologie socială, altfel spus „obiectul central al cercetării este imaginea pe care o construiește în a doua jumătate a secolului al XIX-lea o parte a elitei, corpul profesional medical, despre țăranul și lumea rurală în principal, dar și despre realitatea socială globală a României moderne în care trăiește acest țăran, în particular” (p. 13). Așa cum este precizat în titlu, perioada studiată în acest volum este cuprinsă între 1860 și 1910 dar în unele cazuri se face referire și la perioada interbelică, fiind împărțită în trei capitole: *România văzută prin ochii medicilor*, *Discursul medical despre țăran și lumea rurală* și *Cultura medicală versus cultura țărănească*.

Primul capitol este împărțit în două subcapitole: „Domnule ministru, înaintez acest raport...” în care sunt prezentate rapoarte ale medicilor de plasă, medicilor primari de județ, ale Consiliului Sanitar Superior, ale inspecțiilor sanitare, ale Serviciului sanitar al Capitalei, ale medicilor spitalelor rurale și ale medicilor de regiment. „În literatura rapoartelor, istoricul este condus parcă de mână de medicul raportor pe ulițele satelor pline de noroaie toamna și primăvara, prin curțile gospodăriilor țărănești pline și ele de noroaie și fără adăposturi pentru animale sau minuscula cameră a locuinței sale, unde iarna stau claie peste grămadă toți membrii unei numeroase familii...” (p. 73).

În a doua parte, „Amintiri din practica medicală”, sunt trecuți în revistă câțiva doctori care și-au scris memoriile, precum: Victor Gomoiu, C. D. Severanu, Vasile Bianu, Nicolae Krețulescu, Zaharia Petrescu, N. Burgehele ș.a. Memorialistica medicilor, în acest caz, „este orientată pe

individ, pe locul și destinul său în corpul profesional al medicilor din care face parte și în cadrul căruia își trăiește toată viața.

În al doilea capitol al lucrării, „Discursul medical despre țăran și lumea rurală”, sunt tratate câteva subiecte privind: igiena corporală și vestimentația, igiena locuinței și a gospodăriei, alimentația și alcoolismul, bolile specifice populației rurale și degenerarea rasei. Referitor la igiena corporală și vestimentație, țăranul în ochii medicilor era „o ființă mizerabilă în pielea sa” iar doctorul Constantin Popescu, la sfârșitul secolului al XIX-lea, remarca că: „Baie generală niciodată nu fac, nici femeile, nici bărbații, și aceștia nu se spală decât excepțional” (p. 78); totuși, unii dintre ei „nu se spală decât o dată pe săptămână, duminica, dar și atunci dau cu puțină apă pe obraz și pe mâini” (p. 81). Această stare era generată de lipsa băilor și a săpunului. Totuși în acele vremuri s-a încercat construirea unor băi publice dar și acestea au fost, în mare parte, deturnate de la destinația lor inițială, clădirile fiind folosite în alte scopuri.

Vestimentația era prezentată ca fiind „defectuoasă” și „în marea lor indolență, țăranul nu își protejează corpul iarna, în schimb, o face în exces vara” (p. 90-91), iar unele piese erau condamnate de medici deoarece erau moștenite din vremuri demult apuse, fiind incomode și nepractice. Modernizarea vestimentației se produce pe parcursul secolului al XX-lea iar odată cu aceasta se generalizează consumul de pâine din grâu iar țăranul nu va mai putea fi numit *mămăligar*.

Locuinței i se acordă o atenție specială fiind încadrată în două categorii: bordeiul și locuința de suprafață. Majoritatea doctorilor au descris modul cum era construită și cu ce era dotată. Primele descrieri ale bordeiului au fost făcute de consulul Raicevich la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Majoritatea descrierilor arată locuința ca fiind „mai întodeauna cu totul insalubre, primitive” iar oamenii „locuiesc în condiții mai rele ca zulușii” (p. 98). Sunt și unele excepții, care nu privesc bordeiul ca fiind cea mai neigienică locuință dar unul ars bine poate fi superior caselor de suprafață, după cum credea doctorul C. I. Istrati. S-au făcut și unele clasificări ale lor, după numărul de camere (maxim 6) sau clasificarea etnografului Gheorghe Focșa în bordeie primitive, în zona de nord a Olteniei și evaluate în zona de sud a aceleiași regiuni. Au fost făcute și câteva recensăminte: astfel la 1859 erau 3297 de bordeie în orașe și 84998 în mediul rural, iar la 1912 mai existau doar 30672, în mediul rural și urban. În statisticile vremii casele sunt clasificate în funcție de materialele de construcție (cărămidă, piatră, lemn, vâlătuci, nuietele cu lut și chirpici) și după numărul de camere.

Tot în capitolul al doilea al lucrării, o altă temă tratată este cea privind igiena alimentației, este descrisă de Ion Ionescu de la Brad și de medicii: Constantin Caracaș, C. I. Istrati, Nicolae Manolescu, Nicolae Lupu, P. Cazacu, A. Urbeanu, G. Proca, Iacob Felix, Gheorghe Crăiniceanu ș.a. Ei descriau alimentația țăranului ca fiind deficitară, cu puține substanțe nutritive, ceea ce îi slăbea organismul iar bolile se produceau ușor. Țăranul nu cunoștea valoarea nutritivă a alimentelor și nu era capabil de a gestiona resursele alimentare și financiare pentru a își îmbogăți regimul alimentar. Pe lângă acestea, alimentele erau fabricate și depozitate în condiții improprii, ceea ce ducea la alterarea lor iar pentru combaterea acestei probleme, în 1895, a fost adoptat *Regulamentul asupra privegherii sanitare a fabricațiunii alimentelor și băuturilor și a comerțului cu alimente și băuturi*. O altă cauză a dezechilibrului alimentar, în opinia medicilor, era generată de post. O soluție pentru rezolvarea acestei probleme era împrumutarea și educația țăranilor, educația fiind văzută ca un remediu al „relelor igienice” ale populației rurale.

O altă temă prezentată „Este alcoolic românul? sau despre igiena băuturilor alcoolice” care la sfârșitul secolului al XIX-lea reprezenta o frică la nivelul întregii societăți și nu putea fi controlată prin măsuri normative și raționale. Toți doctorii și învățătorii, în anul 1899, credeau că alcoolismul era un pericol social pentru România. Doctorii au încercat să definească alcoolismul ca fiind: „o boală cronică”, „un total de afecțiuni produse prin abuzul de băuturi spirtoase, foarte variate prin natura lor” sau „o stare de intoxicare a organismului prin alcool” (p. 172). Tot în această perioadă, s-a încercat întocmirea unor statistici privind numărul alcoolicilor din țară.

Împotriva acestui flagel au apărut mișcările antialcool, s-au făcut studii, apare revista *Antialcoolul*. *Organul Ligii antialcoolice, secțiunile Iași-București*, și a fost reglementat, prin Legea sanitară, modul de preparare a băuturilor spirtoase.

O altă temă dezbătută este cea despre „Pelagra, flagelul țăranului nostru sau despre nașterea unei maladii”. Aici autorul prezintă debutul bolii în țările române, care s-a petrecut odată cu introducerea porumbului în alimentația țăranului. Aceste cazuri au apărut la populația săracă care consuma în mod permanent porumb iar pentru a combate boala s-au încercat unele măsuri precum înființarea unor spitale și azile de pelagroși, insuficiente însă. Această boală a dispărut în a doua jumătate a secolului al XX-lea odată cu dispariția marilor focare de sărăcie.

În ultimul subcapitol, „Degenerarea rasei și pieirea neamului sau despre spaimele demografice”, este tratată problema demografică care a fost dictată de

contextul social și politic al vremii, adică în timpul când problema evreiască era un subiect curent iar statisticile arătau supranatalitatea evreilor și supramortalitatea românilor. După 1880, mortalitatea, în viziunea medicilor, era provocată mai ales de boli (pelagra), iar la începutul secolului al XX-lea apare problema mortalității infantile. Aici sunt arătate diverse descrieri ale medicilor privind starea de decadență a țăranului român, provocată de boli, alcoolism, sărăcie și lipsa educației.

Ultimul capitol al lucrării, „Cultură medicală *versus* cultură țărănească”, este împărțit în două subcapitole: „Puterea culturii medicale: legi noi la oameni vechi” și „Cultură medicală și cultură țărănească la mijlocul secolului al XIX-lea în Principate: cazurile Marin Vărzaru și Stoian Buruiană”. În primul subcapitol este tratată legislația sanitară adoptată în România între 1874 și 1910, neaplicarea ei la nivelul întregii țări și necooperarea țăranilor cu medicii. Autorul lucrării menționează că „legislația sanitară pare mai degrabă un proiect pentru România modernă decât o normă [...]” (p. 299). În al doilea subcapitol este descris modul cum autoritățile au luptat împotriva vindecătorilor fără studii în domeniul medical. Odată cu înmulțirea numărului de medici s-a observat că vindecătorii au început să piardă teren, împotriva lor fiind introduse și unele sancțiuni (amendă sau închisoare până la 6 luni).

Constantin Bărbulescu, prin această lucrare, ne-a introdus în lumea rurală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea din Vechiul Regat, cu toate problemele ei de ordin social, economic, medical etc. așa cum au fost ele culese de medicii care au lucrat în diverse localități ale țării. Din bibliografia consultată de autor reiese că medicii au tratat diverse teme ale vieții cotidiene ale țăranilor români fiind, în același timp, etnologi și sociologi. Această lucrare este utilă celor care sunt interesați de istoria medicinei în România iar pentru etnografi este o bună sursă de informații. Multe din descrierile redată în carte, fie și fragmentar sunt repere clare pentru istoria mentalităților de la cumpăna celor două veacuri (XIX-XX), a două clase „antagonice”, și ar trebui să reprezinte o bază pentru orice efort de reconstituire a epocii.

Cosmin NIȚĂ